ІННОВАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

УДК 37.03639:17215

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-1(339)-2-112-119

Білецький Олексій Анатолійович,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

м. Слов'янськ, Україна.

sovestalex@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8978-2218>

Золотарьова Валентина Вікторівна,

секретар-друкарка КЗ «Олександрівський опорний ЗЗСО I-III ступенів»,

с. Олександрівка, Донецька область, Україна.

zolotarevavalentina6@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7412-3914>

Біленець Аліна Володимирівна,

студентка 4 курсу філологічного факультету

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

м. Слов'янськ, Україна.

berg00214@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4841-8345>

ПРОБЛЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ РОБОТІ

Організація дозвілля дітей і підлітків – одна з важливих проблем сучасного життя. У кожному місті значну частину населення становлять діти й підлітки, які половину свого вільного часу проводять поза школою.

Саме вільний час стає тою сферою, де відбувається формування особистості, гуманістичних ідеалів і цінностей, а також підвищення культурних можливостей молоді. Дозвілля підростаючого покоління при недостатній культурі його організації не тільки не приносить розкриття творчих здібностей, а навпаки, може перетворитися у неконтрольований асоціальний фактор для суспільства. Причиною цього може бути вразливість дітей перед негативним впливом вулиці (пагубні звички, «погані компанії» і т. д.), і тим, що спричиняє асоціальна поведінка.

В ідеалі, цей час може використовуватися учнями, для участі в суспільній або суспільно-корисній діяльності, для духовного й фізичного вдосконалювання (споживання духовних цінностей), активного

відпочинку (рекреаційні форми) (Цибулько & Білецький & Бондаренко, 2020, с. 179).

Отже, перед сучасними педагогами в системі позашкільної освіти особливо гостро постає таке завдання формування у школярів умінь і навичок плідно та ефективно (так, щоб задовольнялися наявні і створювалися нові духовні потреби, постійно відбувався розвиток і вдосконалювання особистості, підтримувався емоційний комфорт) організовувати свій вільний час.

На сьогоднішній день виникає багато питань до організації позашкільної роботи таким чином, що привернути увагу дітей до саморозвитку і самоосвіти, жертвуючи на це час відвідування соціальних мереж, неформальних спільнот і неорганізованого безцільного відпочинку.

Проблема організації дозвілля дітей та підлітків була актуальна завжди. Її вивченням займалися такі дослідники як Ш. Амонашвили, Ю. Василькова, А. Вишняк, І. Єрошенков, А. Макаренко, та ін. Проблемою організації вільного часу займалися також такі вітчизняні дослідники, як В. Петрушин, О. Биковська, Л. Калініна, О. Скоропад, Е. Богородська тощо.

Формулювання цілей статті: визначити основні проблеми в організації дозвілля та напрями діяльності позашкільної роботи.

В процесі дослідження були використані такі методи: спостереження, опрацювання науково методичної літератури соціально-педагогічного психолого-педагогічного змісту.

Основна проблема дозвілля – незадовільненість потреб дітей і підлітків. А перша потреба підліткового віку – потреба в спілкуванні. Навчитися співати, вишивати і т.д. – це все другорядне.

Головна причина відвідування різних позашкільних установ – відчуття комфорту в їхніх стінах, а також можливість реалізувати свої здібності, самоствердитися серед однолітків, особливо якщо школа й батьки не задовольняють цих потреб. Труднощі підлітків, пов'язані з дозвіллям і вільним часом, породжують у свою чергу цілий спектр суспільно-соціальних проблем.

Невміння правильно організувати своє дозвілля призводить сучасних підлітків до довгого сидіння перед телевізором, комп'ютерної залежності й т.п. Незважаючи на безвинність подібного дозвілля, це завдає істотної шкоди їх здоров'ю. Довге просиджування перед телевізором приводить до втрати зору, порушенню постави, хворобам хребта. Малорухливий спосіб життя сприяє розвитку гіподинамії, спостерігається втрата апетиту, поганий сон. Дитина стає апатичною, дратівливою, у неї часто змінюється настрій (Биковська, 2004, с. 35). Комп'ютеризація суспільства також не могла не відбитися на підлітках. Крім шкоди, принесеного комп'ютерами при недотриманні правил гігієни користування гаджетами, є присутнім і негативний вплив іншого плану. Комп'ютер використовується підлітками в основному як

можливість пограти в різні розважальні ігри, хоча існує безліч цікавих програм різних напрямків, що сприяють загальному розвитку. Можливість виходу в мережу Інтернет і віртуального спілкування не сприяє розвитку навичок спілкування з реальними однолітками. Навпаки, деяка безвідповідальність за свої слова усе далі відштовхує хлопців від реального спілкування.

Інший бік проблеми являють собою діти, життям яких зовсім не цікавляться батьки. Про них кажуть: «росте, як бур'ян в огороді». Це підлітки, що прагнуть до спілкування, але, що не вміють його організувати. У результаті через нудьгу, за компанію вони вчаться курити, пити, пробують наркотики, беруть участь у протиправних діяннях (Биковська, 2006, с. 46).

Вільний час підлітка може бути неорганізованим, стихійним, даремно проведеним, а може бути й цілеспрямовано організованим. Для того, щоб максимально використовувати виховний потенціал вільного часу, впливає якомога раніше включати підлітка в соціально-активну діяльність.

Зазначимо, під час переходу від дитинства до підліткового віку, у дітей починає формуватися проблема самовизначення вибору свого подальшого життя у дорослому світі.

Як раз у підлітковому і ранньому юнацькому віці самовизначення виступає центральною проблемою подальшого розвитку особистості. У дітей в цей час з'являється потреба відчувати себе дорослою людиною, намагання збагнути себе і свого місця і суспільстві, відчуті свої можливості.

Тож, головною ціллю на цьому етапі є організація дозвілля дітей таким чином, щоб сформувалися певні навички керування (свідомого) своїми потребами і діяльністю. Від дорослих в цей час потрібна допомога дітям щодо формування позитивних життєвих установок і прагнень. Отже, від залучення до дозвільневої діяльності дорослих і буде залежати подальший розвиток навичок правильної (раціональної) організації дозвілля у дітей (Калініна, 2004, с. 13).

Структура вільного часу різноманітна і має індивідуальний характер, можна визначити найпоширеніші види дозвілля;

- Спортивна діяльність. За допомогою рухової активності в старшокласників формуються й вдосконалюються багато якостей: спритність, сила, витривалість, наполегливість, швидкість. В останній час спостерігається тенденція захоплення дітьми, роликівими ковзанами, велосипедами, самокатами (в тому числі і електричними). В цій сфері дозвілля можна легко організувати школярів старших класів, особливо враховуючи наявні можливості й створені для занять спортом сприятливі умови (програма організації спортмайданчиків в Україні). Більшість школярів різного віку із задоволенням бере участь у спортивній діяльності як під час навчання, так і після школи.

- Ігрова діяльність – улюблене заняття дітей різного шкільного віку. На сьогоднішній день існує велике розмаїття ігор, що дають змогу дитині соціалізуватися в різних сферах діяльності. За допомогою ігор відбувається вдосконалювання багатьох якостей старшокласників, таких як кмітливість, спритність, логіка, формується їхній світогляд, життєві позиції. Діти проживають в ігровій формі багато ситуацій життя, накопичуючи досвід правильної поведінки й вирішення проблем у тому або іншому випадку. До сучасної ігрової діяльності можна також віднести й багато он-лайн гри з жанрів «квест», «RPG», «стратегія».

- Танцювальна діяльність – веселий і енергійний вид дозвілля, любов до якого необхідно прищеплювати з раннього дитинства, надаючи дитині уявлення про етику й культурі танців (Мосякова, 2018, с. 53–55).

Заняття танцями сприяє формуванню гарної й правильної постави, розвитку пластики й грації, виробленню легкої, витонченої ходи, т.д.

Варіантів організації дозвілля в школі за допомогою танців величезна кількість. До них можна віднести: конкурс на кращого танцюриста, танцювальні «батли», шкільний танцювальний вечір і багато інші.

- Музика, як особливий вид мистецтва, через який можна передати переживані емоції, виразити почуття. Музика є універсальною мовою спілкування, зрозумілим для кожного, вона поєднує й зближає людей. Крім того, вона не повинна викликати в людині злість, агресію, негативні емоції. Тому в дозвіллі дітей, особливо старшокласників, музиці приділяється особливе місце (Мосякова, 2018, с. 894).

Способів проведення дозвілля за допомогою музики величезна безліч: музичні концерти й конкурси, фестиваль патріотичної пісні, огляди художньої самодіяльності й інші.

- Перегляд кінофільмів (в тому числі і мультиплікаційних). Це сьогодні один з популярних способів проведення дозвілля, особливо серед молоді, що включає в себе й старших школярів (Цибулько & Білецький & Бондаренко, 2020, с. 182). Розвиток кінематографа й досягнення науково-технічного прогресу роблять цей вид дозвілля захопливим і цікавим. Окрім того, Інтернет розширює можливості використання цього виду дозвілля, дозволяючи знаходити і завантажувати наукові і документальні фільми, що допомагають у навчанні в школі.

Один з найголовніших напрямків підліткового дозвілля – допомога при виборі професії. Підготовка до вибору професії важлива й тому, що вона є невід'ємною частиною всебічного й гармонічного розвитку особистості. Отже, її слід розглядати в єдності і взаємодії з моральним, трудовим, психологічним, інтелектуальним, духовним, політичним, естетичним і фізичним вдосконалюванням особистості, тобто з усією системою навчально-виховного процесу. У сучасних мінливих соціально-економічних умовах необхідно ефективно реалізовувати виховний потенціал вільного часу школярів (особливо учнів старших

класів). Суттєво розширювати повсякденні напрямки й форми, а також технології й методи роботи з дітьми й підлітками позанавчальний час. Дозвілля для сучасних підлітків – це одна з першорядних цінностей, тому що дозвілля – це сукупність відпочинку і праці. У цій сфері реалізуються соціокультурні потреби дітей і задовольняються певні бажання й інтереси. Саме в сфері дозвілля підлітки, стверджуються у самостійному виборі, проявляють навички контролю й самоконтролю.

Отже, вільний час сучасних школярів характеризується широкою різноманітністю видів діяльності, яка, безумовно, вимагає уваги педагогів і дорослих.

В самий цій період у учнів формуються активна життєва позиція, вони усвідомлюють та стверджують себе в соціумі. Формуються моральні звички, естетичні смаки, погляди. Одним з недоліків, які ми можемо назвати є відсутність чіткої цілеспрямованої стратегії розвитку програми дозвілля старшокласників. За допомогою батьків класні керівники, керівники гуртків повинні роз'яснити, показати необхідність формування вміння використання свого вільного часу для розвитку особистості спілкування старшокласників. Саме вона є найбільш ефективною формою дозвілля. Треба показати необхідність та різноманітність форм та засобів проведення дозвілля.

Ми перерахували деякі популярні види дозвілля. Всі вони користуються великою увагою у сучасній молоді. Відрізняються ці форми креативністю, мобільністю, великим можливостями в розвитку комунікаційної сфери особистості. Саме вони «на наш погляд» мають бути у розгляді при складанні систем позашкільної освіти для старшокласників. Їх перспективний розвиток та надання допомоги з боку держави та громадськості дасть можливість вирішити проблеми зайнятості підростаючого покоління у вільний час. Ми рекомендуємо батькам, педагогам, громадськості звернути увагу, саме на ці види дозвіллевої діяльності, що складають фундамент організації дозвілля молоді.

Дослідження проблем вільного часу має свою історію. Ця проблема є багатоаспектною і цікавить представників різних наук. Існує зв'язок між рівнем освітнього розвитку молоді і проведенням вільного часу. Тобто, чим вищий рівень освіти молоді, тим більш інтелектуальні та культурні способи проведення свого вільного часу вона обирає (читання літератури, відвідування театрів, виставок). А це, в свою чергу, сприяє більш ефективності соціалізації та спрямовує процес соціалізації молоді людини в конструктивне русло, розвиває її особистість.

Особливу роль в організації позакласної та позашкільної роботи відіграє педагог. Під час роботи він керується принципами: добровільності, довіри, відкритості, прийняття цінностей іншої людини. Це проблема має велику дослідницьку перспективу та потребує подальшого розвитку та реалізації в практичній діяльності педагогів, громадськості та батьків.

Список використаної літератури

- 1. Биковська О. В.** Історико-теоретичні основи позашкільної освіти. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2006. Вип. 42. С. 39–48.
- 2. Биковська О. В.** Основні напрями виховання учнів в позашкільних навчальних закладах. *Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова*: зб. наук. ст. К.: НПУ, 2004. Вип. LV (55). С. 28–38.
- 3. Вербицький В.** Актуальні аспекти проблеми практичного розуму педагога – позашкільника. *Рідна школа*. 2000. № 6. С. 7–15.
- 4. Закон України** «Про позашкільну освіту». *Позашкільна освіта в Україні (нормативно-правові акти)*. К.: НЕНЦ, 2002. С. 3–32.
- 5. Калініна Л. М.** Теоретичні підходи до управління навчальним закладом. *Директор школи*. 2004. С. 6-10, 12-14.
- 6. Мосякова І. Ю.** Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної освіти: практико орієнтований посібник. Київ: Педагогічна думка, 2018. Ч. 1. 121 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/712081>.
- 7. Цибулько Л. Г., Білецький О. А., Бондаренко Є. О.** Організація і зміст гурткової роботи. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 5 (336). С. 176–184.

References

- 1. Bykovska, O. V.** (2006). Istoryko-teoretychni osnovy pozashkilnoi osvity [Historical and theoretical foundations of extracurricular education]. *Pedahohika i psykholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti: problemy i poshuky: zb. nauk. pr. – Pedagogy and psychology of creative personality formation: problems and searches: a collection of scientific works*, 42, 39-48. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- 2. Bykovska, O. V.** (2004). Osnovni napriamy vykhovannia uchniv v pozashkilnykh navchalnykh zakladakh [The main directions of education of students in out-of-school educational institutions]. *Naukovi zapysky NPU im. M. P. Dragomanova – Scientific notes of National Pedagogical Dragomanov University*, LV (55), 28-38. K.: NPU [in Ukrainian].
- 3. Verbytskyi, V.** (2000). Aktualni aspekty problemy praktychnoho rozumu pedahoha – pozashkilnyka [Actual aspects of the problem of practical reason of an out-of-school teacher]. *Ridna shkola – Native school*, 6, 7-15 [in Ukrainian].
- 4. Zakon Ukrainy** «Pro pozashkilnu osvitu» [Law of Ukraine «On Extracurricular Education»]. (2002). *Pozashkilna osvita v Ukraini (normatyvno-pravovi akty) – Extracurricular education in Ukraine (regulations)*. (pp. 3-32). K.: NENTs [in Ukrainian].
- 5. Kalinina, L. M.** (2004). Teoretychni pidkhody do upravlinnia navchalnym zakladom [Theoretical approaches to the management of an educational institution]. *Dyrektor shkoly – School Director*, 6-10, 12-14 [in Ukrainian].
- 6. Mosiakova, I. Yu.** (2018). Kontseptualni osnovy modernizatsii zmistu pozashkilnoi osvity [Conceptual bases of modernization of the content of out-of-school education]. (Vols. 1). Kyiv: Pedahohichna dumka [Elektronnyi resurs]. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/712081> [in Ukrainian].
- 7. Tsybulko, L. H., Biletskyi, O. A., & Bondarenko Ye. O.** (2020).

Orhanizatsiia i zmist hurtkovoï roboty [Organization and content of group work]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, 5 (336), 176-184 [in Ukrainian].

Білецький О. А., Золотарьова В. В., Біленець А. В. Проблема організації дозвілля дітей і підлітків в позашкільній роботі

У статті розкриті особливості використання вільного часу і його значення в організації позашкільної роботи. Розкрита сутність, і особливості впливу вільного часу на формування особистості дітей і підлітків у сьогоdnішніх умовах. Розглянуті фактори виникнення проблеми вільного часу і його використання в організації позашкільної роботи. Проаналізовані деякі види діяльності й способи проведення дозвілля сучасної молоді. Розкрито ціннісний потенціал вільного часу як фактор формування моральної свідомості дитини. Розкривається роль вільного часу. Визначені й перераховані основні причини труднощів підлітків невміння організувати своє дозвілля. Серед них основна увага спрямована на залежність від телевізору, комп'ютерних ігор (у тому числі мережевих, ролевих і RPG-жанру), соціальних мереж, а також впливу стихійних «двірських» компаній.

У статті підкреслюється важливість організації дозвілля для подальшого вибору професії (профорієнтації). Основною ідеєю статті є твердження, що організацію вільного часу необхідно проводити на основі бажань, інтересів, а також схильностей дітей і підлітків. Величезну роль у цьому відіграє зацікавленість і добровільність і раціональність.

Ключові слова: позашкільна робота, дозвілля, вільний час, діти, підлітки, діяльність.

Белецкий А. А., Золотарёва В. В., Биленец А. В. Проблема организации досуга детей и подростков во внешкольной работе

В статье раскрыты особенности использования свободного времени и его значение в организации внешкольной работы. Раскрыта сущность, и особенности влияния свободного времени на формирование личности детей и подростков в современных условиях. Рассмотрены факторы возникновения проблемы свободного времени и его использования в организации внешкольной работы. Проанализированы некоторые виды деятельности в организации досуга современной молодежи. Раскрыто ценностный потенциал свободного времени как фактор формирования нравственного сознания ребенка. Так же раскрывается роль свободного времени. Определены и перечислены основные причины трудностей подростков неумения организовать свой досуг. Среди них основное внимание направлено на зависимость от телевизора, компьютерных игр (в том числе сетевых, ролевых и Rpg-Жанра), социальных сетей, а также влияния стихийных «дворовых» компаний.

В статье подчеркивается важность организации досуга для дальнейшего выбора профессии (профориентации). Основной идеей статьи является утверждение, что организацию свободного времени необходимо проводить на основе желаний, интересов, а также склонностей детей и подростков. Огромную роль в этом играет заинтересованность, добровольность и рациональность.

Ключевые слова: внешкольная работа, досуг, свободное время, дети, подростки, деятельность.

Beletskiy A., Zolotareva V., Bilenets A. The Problem of Organizing Leisure Time for Children and Adolescents in Extracurricular Work

The article reveals the features of the use of free time and its importance in the organization of extracurricular work. The essence and features of the influence of free time on the formation of the personality of children and adolescents in today's conditions are revealed. The factors of the problem of free time and its use in the organization of extracurricular work are considered. Some types of activity in the organization of leisure of modern youth are analyzed. The article reveals the value potential of free time as a factor in the formation of a child's moral consciousness. The role of free time is also revealed. The main causes of difficulties and inability to organize their leisure time are identified and listed. Among them, the main focus is on the dependence on TV, computer games (including network, role-playing and Rpg-genre), social networks, as well as the influence of spontaneous "yard" companies.

The article emphasizes the importance of leisure activities for further career choice (career guidance). The main idea of the article is the statement that the organization of free time should be carried out on the basis of the desires, interests, and inclinations of children and adolescents. A huge role in this is played by interest, voluntariness and rationality.

Key words: extracurricular work, leisure, free time, children, adolescents, activity.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2021 р.

Прийнято до друку 26.03.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Омельченко С. О.